

Реферат на тему: "Епічний театр" Б. Брехта: теоретичні засади і творча практика"

Бертольт Брехт

Тема: "Епічний театр" Б. Брехта: теоретичні засади і творча практика (за однією із п'єс: "Матінка Кураж та її діти" або "Життя Галілея").

План лекції.

1. Драматургічна теорія Б. Брехта.
2. Основні конфлікти у п'єсі "Життя Галілея".
3. Проблематика і поетика п'єси "Матінка Кураж та її діти"

Драматургічна теорія Б. Брехта.

Німецький письменник Бертольд Брехт (1898 — 1956) був сміливим новатором у галузі драматургії. Свої погляди на театральне мистецтво він виклав у численних статтях і трактатах: "Про оперу" (1930), "Короткий опис нової техніки акторського мистецтва" (1940), "Маленький Органон." (1948) та ін. Брехт створив теорію "епічного театру", яка стала результатом його естетичних пошуків і художньої практики.

Драматург розрізняв два види театру: драматичний (аристотелівський) та епічний. Він підкреслював свою приналежність до другого. Письменника не задовольняли традиційні принципи античної трагедії, висунуті Аристотелем. Він називав аристотелівський театр фаталістичним, оскільки драматурги висвітлювали нездоланну владу обставин над людиною. Брехт прагнув до іншого театру — дієвого, активно-Письменник вважав, що людина завжди зберігає здатність до вільного вибору і відповідального рішення за найскладніших ситуацій. Він писав: "Завдання "епічного театру" — змусити глядачів відмовитися... від ілюзії, начебто кожний на місці героя діяв би так само" І Брехт виступав проти того, щоб герої були "рупорами ідей" автора: "На сцені реалістичного театру місце лише живим людям, з усіма їх .суперечностями, пристрастями і вчинками".

В "епічному театрі" Брехта змінюється художня організація п'єс Фабула, історія дійових осіб перериваються авторськими коментарями, ліричними відступами, зонгами (піснями) тощо. Драматург намагається позбавити п'єси неперервного розвитку подій. На його думку, театр — завжди творчість, яка відрізняється від правдоподібності сьогодні недостатньо лише природної поведінки героїв за певний обставин. Брехт зазначав, що правдиве відтворення дійсності не пояснити обмежуватися зображенням суспільних обставин, якими не можна пояснити загальнолюдські категорії. Тому не випадково автор вдається до міфу, символу, до жанру притчі або п'єси-параболи. Ці форми довали змогу "подолати зовнішнє, зазирнути в глибинну сутність речей".

Новаторство письменника виявляється і в тому, що він зумів поєднати традиційні прийоми розкриття естетичного змісту (характери, конфлікти, фабула) з

відокремленим рефлексуючим началом. Прийом "відчуження" у Брехта — принцип філософського пізнання світу, мета якого — викликати у глядачів аналітичне, критичне ставлення до зображених подій". Він вважав, що драматургія і театр покликані впливати передусім не на почуття, а на інтелект людини ("глядач повинен не співпереживати, а сперечатися"), що найважливішим у п'єсі є не змальовані події, а висновки та узагальнення, які випливають з них.

Теорія "епічного театру" була узагальнена Брехтом у деяких запропонованих ним зіставленнях:

ДРАМАТИЧНА ФОРМА ТЕАТРУ

Сцена "втільює" дію, залучає глядача до подій

Виснажує його активність, збуджує емоції

Переносить глядача в інше оточення, ставить його в центр подій та змушує співпереживати

Збуджує інтерес до розв'язки, звертається до почуттів ЕПІЧНА ФОРМА ТЕАТРУ

Сцена розповідає про дію, ставить глядача в позицію спостерігача

Стимулює його активність, змушує приймати рішення

Показує глядачеві інше оточення, протиставляє його обставинам та змушує вивчати

Збуджує інтерес до розвитку подій, звертається до розуму

Основні конфлікти у п'єсі "Життя Галілея".

За жанром "Життя Галілея" (1938-1951) — філософська драма, вона може мати різні тлумачення, спонукати до перегляду власної позиції й світобачення. Дія у творі відбувається протягом 1609-1642 рр. в Італії, яка була колыскою епохи Відродження. Образ Галілея став символом перевороту не лише в науці, а й у сфері людського духу. Його відкриття мали велике значення як для науки, так і для пробудження свідомості народу, звільнення його від влади церковних забобів і прагнення до свободи.

Галілей показаний передусім як творець. Подібно до Бога, він бачить те, про що інші й не здогадуються, знаходить не лише модель Сонячної системи, а й точку опори, що може перетворити весь світ. У п'єсі показано величезну роль "світла знань", яке може подолати морок реальності, змінивши життя людства. У багатьох сценах детально показано наукову діяльність Галілея, його пояснення своїх досліджень (спостереження за рухом Сонця, відкриття телескопа, створення моделі всесвіту тощо). Ці епізоди мають не лише науковий, а й філософський зміст. Коментарі Галілея суттєво впливають на переоцінку системи цінностей. "Я вірю в людину, а отже — і в її розумі" — проголошує вчений. Усім своїм життям він доводить, що людина здатна творити, тобто змінювати навколишню дійсність. Головний конфлікт п'єси не релігійного, а світоглядного плану. Не заперечуючи Бога як моральний ідеал, герой виступає проти схоластичного розуміння церковних істин, які стримують прогрес і виправдовують насильницьку політику щодо народу.

Брехт змальовує життя Галілея як постійну боротьбу: з владою, яка не здатна належно оцінити його відкриття, з церквою, що сприймає його діяльність як "замах на

святих", а насправді боїться втратити вплив на людей, з відсталістю й нерозумінням (так, для багатого Людовіка, який удає з себе освічену людину, має значення не телескоп, а футляр до нього). Це боротьба із злидненням існуванням вчений живе на мізерну платню, не в змозі забезпечити собі нормальні умови для роботи), боротьба із самим собою за кожне наукове відкриття, яке народжується в муках і протиріччях розуму. Галілей боїться за перемогу істини: "Істина — дитя часу, а не авторитету. Наше неутівство безмежне".

У п'єсі показано еволюцію головного героя. Його конфлікт з кардиналом та інквізицією загострюється. Теорії Галілея поширюються в народі, його славлять у піснях бідні люди, які прагнуть скинути із себе тягар насильства й приниження. Церква була занепокоєна "духом бунту і сумнівів". Кульмінацією твору є суд над Галілеєм і зречення ним свого вчення. Церковні дзвони сповіщають про перемогу інквізиції.

Коли Галілей, стомлений і постарілий, повертається додому, учні зрікаються його. При зустрічі його улюблений учень Андреа звинувачує вчителя у зраді: "Нещасна та країна, яка не має героїв". Але Галілей зауважує: "Ні! Нещасна та країна, що потребує героїв". Останні картини п'єси пояснюють його позицію. Галілей під наглядом інквізиції мусить продовжувати наукову діяльність і віддавати рукописи в руки можновладців. Він мучиться докорами совісті, але істина вища за нього. Він — творець, і головне його призначення — працювати далі, робити відкриття, якщо не для сучасників, то хоча б для нащадків. Він уважає, що "наукова діяльність потребує особливої мужності". Дуже легко померти у боротьбі й стати героєм, але народу потрібні не герої, а полегшення важкого існування. У цьому полягає мета науки.

Поетика п'єси відзначається поєднанням наукового, соціального і морально-філософського аспектів. Розмова про творчі відкриття поступово переходить у дискусію про долю людини й суспільства. Це драма ідей. Кожний з героїв має свою думку і позицію, що створює особливу поліфонію твору. "Життя Галілея" — це п'єса не про життя церковного святого, а про людину, яка захищає священні ідеали — право на знання, свободу, творчість.

Проблематика і поетика п'єси "Матінка Кураж та її діти". П'єса була написана у 1939 р., напередодні Другої світової війни як пересторога про небезпеку. Літературним джерелом її стала повість німецького письменника XVII ст. Г.Гриммельсгаузена "Дивовижний життєпис бувалої обманщиці та заброди Кураж", в якій йшлося про шахрайські пригоди маркітанки. Використавши окремі мотиви повісті, Брехт створив свій оригінальний твір про трагедію та провини матері, про драматичну долю народу взагалі.

За жанром — це історико-алегорична драма. У ній автор утверджує відповідальність кожної людини за участь (активну чи пасивну) у війні, за долю всього людства. Філософська сторона п'єси розкривається в особливостях її ідейного змісту. Брехт використовував принцип параболи (оповідь віддаляється від сучасного авторові світу, іноді взагалі від конкретного часу, а потім знову повертається до залишеної теми і дає

ні філософсько-епічну оцінку). Таким чином, п'єса-парабола має два плани. Перший — роздуми Брехта про сучасну дійсність. З цього боку п'єса "Матінка Кураж..." — застереження, вона звертається не до минулого, а до найближчого майбутнього. Історична хроніка становить другий параболічний план — блукання маркітанки Кураж у роки Тридцятилітньої війни, її ставлення до війни. Загальна ідея п'єси — несумісність материнства (ширше — життя, щастя) з війною і насильством.

У п'єсі можна виділити такі риси епічного театру: викладення змісту і на початку кожної картини; запровадження зонгів, які коментують дію; широке використання розповіді (наприклад, третя картина — торг за життя Швейцера); монтаж, тобто поєднання частин, епізодів без їхнього злиття, що спричиняє потік асоціацій у глядача; параболічність; ефект "відчуження".

Змальовуючи події XVII ст., Брехт звертав увагу на небезпеку егоїзму, згубність інертності людей. Він писав: "Завдання автора п'єси в тому, щоб примусити прозріти у кінці матінку Кураж... Авторіві потрібно, щоб глядач прозрів. Прозріння Кураж суперечило б не тільки її характеру, а й перебігу подій у Німеччині 30-х років XX ст. Так трактування образу могло б замаскувати небезпеку "звичайного фашизму", проти якого насамперед і спрямована п'єса. На думку Брехта глядачі мали дійти висновку, що сучасне їм суспільство забезпечує успіх лише підлості, а доброчесність приречена на загибель.

Письменник розглядав своє мистецтво як "бойове", що силою прозріння і оцінок може протистояти жорстокому світові. Але "бій" він розумів по-своєму — це боротьба за душу людини, за правду, за "прекрасні паростки добра", які є в кожному. Драматург бачив своє завдання в тому, щоб пробудити свідомість глядача і змусити його замислитись над "клятимися питаннями епохи". "Від літератури до дії!" — таке гасло висунув автор епічного театру, сподіваючись на щасливе завершення своїх п'єс у житті.

Запитання і завдання.

1. Які принципи аристотелівського театру заперечував Б. Брехт?
2. У чому полягало призначення "епічного театру" письменника?
3. Чому Брехт називав своє мистецтво "бойовим", "дієвим"?
4. Які конфлікти визначають розвиток дії у п'єсі "Життя Галілея"?
5. Охарактеризуйте образ Галілея за п'єсою Брехта. Як він пов'язаний із концепцією героя в теорії "епічного театру".
6. Визначте особливості п'єси "Матінка Кураж та її діти" як твору-параболи.
7. Назвіть риси "епічного театру" в п'єсі "Матінка Кураж та її діти".